

เนี้ยะเรียด (นาคราช): มิติแห่งความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ชาติพันธุ์

Naga: a Symbolic Dimension of Identical Relations

สุริยา คลังฤทธิ^{1*}

Suriya Klangrit^{1*}

Abstract

This article aims to present the background of the belief about Naga of the Khmer people dwelling in Phanom Dongrak mountain areas and intends to link the belief to the root of the people's identical culture and ancestors. Khmer people in Surin province and Cambodia share the same way of life, language, beliefs, culture, and traditions. The belief about Naga, in particular, is still in their minds and soul. While Cambodians believe that Naga is their ancestor, Khmer people in Surin province believe that Naga is holy and sacred. The author wants to show how the awareness of the belief is built by both Cambodians and Khmer people in Surin and how the relational dimensions enable advantages for the two countries. Looking at it deeply, the author can function their relationships on an individual, social, and national level. Benefiting collaboration in developing relationships of the two countries, this identical relation strategy is considered as a policy enabling the unity of understanding, relationships, and harmony between Thailand and Cambodia.

Keywords: *Naka, symbolic identity, relational dimension, Phanom Dongrak mountains*

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง เนี้ยะเรียด (นาคราช): มิติแห่งความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ชาติพันธุ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้และแสดงให้เห็นถึงพื้นเพและที่มาของความเชื่อเกี่ยวกับนาคราชหรือนี้ยะเรียดในแถบเทือกเขาพนมดงรัก เพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่รากเหง้าแห่งวัฒนธรรมและบรรพบุรุษเดียวกัน ชาวเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชาที่มีวิถีการดำเนินชีวิต ภาษา ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องนาคราชที่อยู่ในความรู้สึกนึกคิด

¹ วัดป่าโยธาประสิทธิ์ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 32000

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: missuniverse5000@yahoo.com)

รับบทความวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2560 รับลงตีพิมพ์วันที่ 17 กรกฎาคม 2560

จากการถ่ายทอดของบรรพบุรุษดั้งเดิม เช่น ชาวเขมรกัมพูชาเชื่อว่าตนสืบเชื้อสายมาจากนคราฐ อีกทั้งชาวเขมรสุรินทร์เชื่อว่านคราฐเป็นของสูง เสมือนหนึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความสำคัญจุดนี้เองทำให้ผู้เขียนต้องการถ่ายทอดแนวคิด เพื่อสร้างการตระหนักให้ทั้งชาวเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชาทราบว่ามิติความสัมพันธ์สามารถสร้างประโยชน์ให้กับทั้งสองประเทศ หากมองอย่างลุ่มลึกจะสามารถเชื่อมโยงประสานความสัมพันธ์ระดับบุคคล สังคม และระดับชาติ อันเป็นผลต่อความร่วมมือในการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นยุทธศาสตร์แห่งความสัมพันธ์เชิงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เป็นนโยบายที่จะนำไปสร้างความเข้าใจ ความสัมพันธ์ ความผูกพัน ความสมัครสมานสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

คำสำคัญ: เนียะเรียด, มิติความสัมพันธ์, อัตลักษณ์ชาติพันธุ์, เทือกเขาพนมดงรัก

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรสุรินทร์และเขมรกัมพูชาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์แห่งรากเหง้าเดียวกัน หากมองในมิติภาษาแล้วก็คือ กลุ่มสายภาษาสายตระกูลมอญ-เขมรหรือเชิงชาติพันธุ์ เรียกว่า กลุ่มมอญ-เขมรเอเซียติกแต่โบราณกาลนับเวลาเกือบพันกว่าปี พื้นที่เทือกเขาพนมดงรักเป็นดินแดนของอาณาจักรเขมรโบราณ กลุ่มชนพื้นเมืองเขมรโบราณดั้งเดิมได้อาศัยอยู่บริเวณดินแดนแถบนี้ก่อนที่จะแยกอาณาจักรออกเป็นสองฟากฝั่ง ระหว่างเทือกเขาหรือพรมแดนในยุคของเจนละบกและเจนละน้ำ ต่อมาเกิดวิวัฒนาการทางดินแดนและการปกครองหรือการเปลี่ยนถ่ายยุคต่าง ๆ ตามประวัติศาสตร์ ผู้คนเกิดการหลั่งไหลไปมาหาสู่กันเกิดการผสมผสานระหว่างเชื้อชาติพันธุ์วัฒนธรรมความเป็นอยู่ต่าง ๆ จนเกิดการแบ่งรัฐชาติออกเป็นสองดินแดน ได้แก่ ราชอาณาจักรกัมพูชาและราชอาณาจักรไทยแต่กลุ่มชนก็ยังเป็นคนเขมรและมีเชื้อชาติและวัฒนธรรมเหมือนกัน เนื่องด้วยมีรากเหง้าแห่งวัฒนธรรมหรือผีบรรพบุรุษเดียวกัน สิ่งเหล่านี้ก็ยังคงตกทอดเสมือนมรดกตกทอดเป็นสายตระกูลและเชื้อชาติที่ให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนและมองเห็นได้จาก

มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น หัตถกรรมพื้นเมืองโบราณ สถาปัตยกรรมบนปราสาทหิน ความเชื่อและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ดังเช่น คำโบราณที่กล่าวไว้ว่า “ผลไม้ย่อมหล่นไม่ไกลต้น” ดังนั้น ระบบคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ความคิดความอ่าน จึงเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน เช่น ภาษาเขมร ความเชื่อ อำนาจเหนือธรรมชาติ ของขลังเวทมนต์คาถา พิธีกรรม การโละมะพร้าวหรือการเข้าทรงเพื่อการรักษาโรคภัย ประเพณีต่าง ๆ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษหรือแซนโถงตา รวมไปถึงความเชื่อเกี่ยวกับสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ เช่น พญานาคที่ชาวเขมรสุรินทร์เรียกว่า “เนียค” ส่วนชาวกัมพูชาก็เรียก “เนียค” หรือ “เนียะเรียด” มาจากต้นตอของความเชื่อจากฐานวัฒนธรรมเดียวกัน

เทือกเขาพนมดงรักมาจากคำเขมรพื้นถิ่น “พนม” หมายถึง ภูเขา “ดงแรก” หมายถึง ไม้คานรวมกัน หมายถึง ภูเขาไม้คาน หรือไม้คาน หรือคานเอาไว้หาบสิ่งของนั่นเอง อาจจะมาจากลักษณะที่เป็นทิวเขาทอดยาวไปเรื่อย ๆ ลักษณะเหมือนคานหาบ จึงทำให้ชาวเขมรจินตนาการตามลักษณะกายภาพก็เป็นได้ เทือกเขาพนมดงรักมีความยาว

ประมาณ 365 กิโลเมตร เป็นเส้นเขตแดนหรือพรมแดนระหว่างราชอาณาจักรกัมพูชาและราชอาณาจักรไทยในปัจจุบัน ไม่เพียงแต่ในปัจจุบันเท่านั้น แต่ในสมัยโบราณก็ยังเป็นพรมแดนระหว่างสองอาณาจักร ได้แก่ เจนละบกและเจนละน้ำด้วยเช่นเดียวกัน จนถือว่าเป็นเทือกเขาแห่งประวัติศาสตร์ที่มีความเป็นมาของการแบ่งแยกอาณาจักรระหว่างเขมรบน (คแมร์ลือ) และเขมรล่าง (คแมร์รอม) แต่กลุ่มชนเขมรโบราณ คือ กลุ่มคนเดียวกันมีรากเหง้าวัฒนธรรมและวิวัฒนาการทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมเหมือนกันหรือปัจจุบันนี้เรียกว่า “กลุ่มอารยธรรมขอม”

(ที่มา: สุริยา คลังฤทธิ์ ถ่ายเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2559)

เทือกเขาพนมดงรักเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์เป็นเขตพื้นที่ที่ติดเมืองลำโพง จังหวัดอุดรภูมิ ราชอาณาจักรกัมพูชา หรือพรมแดนกันระหว่างประเทศ ส่วนฝั่งจังหวัดสุรินทร์ของประเทศไทย ได้แก่ อำเภอพนมดงรักของจังหวัดสุรินทร์ แต่พื้นที่นี้มีแหล่งโบราณสถานที่สำคัญในกลุ่มอารยธรรมขอม คือ กลุ่มปราสาทตาเมือน ซึ่งเป็นเทวสถานเพื่อทำพิธีกรรมในลัทธิไศวนิกายลัทธิที่นับถือองค์พระศิวะเป็นเทพเจ้าอันสูงสุด (ศิริพร สุเมธรัตน์, 2554) สร้างขึ้นในยุคหลัง ๆ สมัยเจ้าชัยวรมันที่ 7 โดยพระองค์มีราชโองการให้สร้างอโรคยศาลาหรือโรงพยาบาล ธรรมศาลาหรือที่พักคนเดินทาง และเทวสถาน เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อเป็นที่พักแรมระหว่างทางในการเดินทางต่อไปยังเมืองปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ เมืองวิมยปุระ ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา จึงเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างเขมรบนและเขมรล่าง หรือในยุคของเจนละ คือ เจนละบกและเจนละน้ำของอาณาจักรเขมรโบราณเพื่อเดินทางต่อไปไปยังเมืองพระนครอันเป็นที่อยู่ของกษัตริย์และศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่นครธม ต่อมาอาณาจักรขอมเสื่อมอำนาจลงและหมดไปที่สุดในที่สุดและเปลี่ยนถ่ายมาเป็นยุคสมัยปัจจุบัน ดังนั้น เทือกเขาพนมดงรัก จึงเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมขอมโบราณ

(ที่มา: สุริยา คลังฤทธิ์ ถ่ายเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2559)

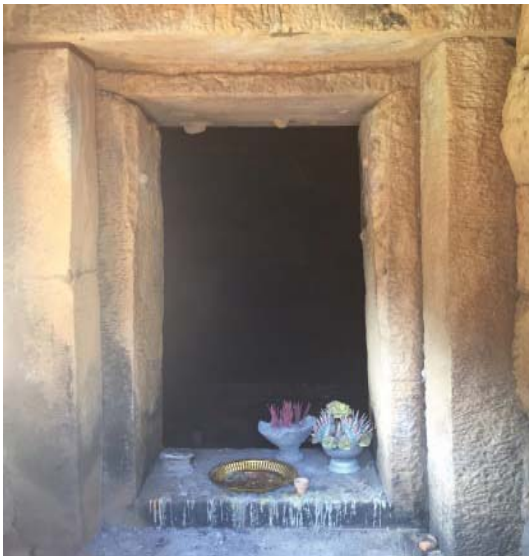
มากกว่า 3,000 ปี เขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ อยู่ในเขตพื้นที่พนมดงรัก เป็นแอ่งอารยธรรมขอม บนเขตพื้นที่ราบสูงที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ดินแดนแถบนั้นถือว่าเป็นแหล่งอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองสูงสุดด้านการเมือง การปกครอง ศิลปวัฒนธรรม ความเจริญรุ่งเรืองนี้ได้แพร่กระจายออกไปยังอาณาบริเวณรอบนอกพระนคร เนื่องด้วยการขยายอำนาจและอาณาเขต การปกครองอันแสดงถึงศักยภาพและความรุ่งเรือง จนขยายมาถึงเทือกเขาพนมดงรักหรือเขตจังหวัดสุรินทร์และอาณาเขตจังหวัดอุดรธานีแห่งนี้ จุดนี้เอง จากประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ประเพณี ตั้งแต่สมัยอาณาจักรโบราณจวบจนกระทั่งปัจจุบัน จึงได้มีสัญลักษณ์ความเชื่อวัฒนธรรม ความศรัทธาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษชาวเขมรแต่โบราณ ดังที่เห็นได้ในปัจจุบันนี้ เช่น ประเพณีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษหรือการแซนโฎนตา พิธีกรรมการเข้าทรง ติดต่อกับวิญญาณเพื่อการศึกษาโรคหรือโงลมะมีวัด เป็นต้น ความเชื่อในเรื่องพญานาคหรือนาคาของก็มีในสังคมชาวเขมรระหว่างสองประเทศทั้งชาวเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชา

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กลุ่มชาวเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชาที่มีประวัติศาสตร์ ความเป็น

มาตั้งแต่สมัยอาณาจักรโบราณร่วมกัน มีบรรพบุรุษเชื้อสายเดียวกัน มีรากเหง้าวัฒนธรรมเดียวกัน ถึงแม้จะมีการแบ่งเขตแดนออกเป็นรัฐชาติ เป็นประเทศต่างๆ ชาวเขมรก็ยังอยู่ในดินแดนแถบเทือกเขาพนมดงรักแห่งนี้และติดต่อสื่อสารไปมาหาสู่กันเหมือนแผ่นดินเดียวกัน (ยโสธรา สิริภาพระภากร, 2559) ตั้งแต่ยุคอาณาจักรโบราณด้วยการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน จึงได้มีความคิด ความเชื่อ ความต้องการในบริบทวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่เหมือนกัน เรียกได้ว่าเป็นแหล่งอารยธรรมเดียวกัน ตามภาษาวิชาการเรียกความเหมือนกันของระบบคิด ความอ่าน ความเชื่อและแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เหมือนกันและยอมรับในกลุ่มเดียวกัน (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ฉบับออนไลน์, 2554) ว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” หรือ “Ethnic Group” จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายว่า กลุ่มที่มีพันธะเกี่ยวข้องกัน และที่แสดงเอกลักษณ์ออกมาโดยการผูกพันลักษณะของเชื้อชาติและสัญชาติเข้าด้วยกัน ชาวเขมรสุรินทร์เชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกันมีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกันและภาษาเดียวกัน (อมรา พงศาพิชญ์, 2541) ตลอดจนมีความรู้สึกในเผ่าพันธุ์เดียวกัน มีระบบการอาศัยกันแบบเครือญาติ มีภาษาการแต่งกายเครื่องนุ่งห่มและความเชื่อในพิธีกรรมเดียวกัน กลุ่มชาติพันธุ์เขมรจะมีฐานความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ การคงอยู่ของวิญญาณ จนเกิดเป็นความเชื่อและพิธีกรรมขึ้นและพิธีกรรมก็จะมียอดประกอบต่าง ๆ มีการจัดเครื่องเซ่นไหว้ ชาวเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชาจะให้ความเคารพนับถือมาก เช่น วิญญาณบรรพบุรุษและอำนาจเหนือธรรมชาติ ต่อมาได้มีการรวบรวมกลุ่มคนหล่อหลอมทางวัฒนธรรมร่วมกัน จนกลายเป็นรูปแบบทางศิลปวัฒนธรรมอันเดียวกัน ภายใต้บริบทวัฒนธรรมของอาณาจักรขอม กลุ่มชาวเขมร

สุรินทร์และกำพูชา จึงมีความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียมนิยม ที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชาติพันธุ์ตามโครงสร้างความเป็นพื้นฐานและมีพิธีกรรม เช่น วัฒนธรรมประเพณีหลักของชาวเขมร ได้แก่ ประเพณีการแซนโฌนตา และพิธีกรรมการโหลมะมัวต เป็นการรักษาด้วยพิธีกรรม

(ที่มา: สุริยา คลังฤทธิ์ ถ่ายเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2559)

ความเชื่อจากฐานวัฒนธรรมเหล่านี้มาจาก

เรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ สิ่งเร้นลับ อำนาจที่สามารถให้คุณและโทษ เช่น ภูต ผี ปีศาจ เวทมนต์ เชมร อักษรศักดิ์สิทธิ์หรือไสยศาสตร์ โดยมีการจัดประกอบพิธีกรรมรูปแบบต่างๆ สิ่งทีกล่าวนี้นี้เป็นความเชื่อที่มีฐานคติมาจากเรื่องภูตผีวิญญาณหรืออำนาจสิ่งเร้นลับที่ยังสืบทอดความเชื่อมาสู่เยาวชนรุ่นหลังในยุคปัจจุบัน จึงมีความเชื่อและการยึดถือในสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์หรือธรรมชาติ (เรณู เหมือนจันทร์ฉาย, 2542) ชาวเขมรมีความเชื่อในพิธีกรรมโหลมะมัวตโดยมีความเชื่อในสิ่งเหล่านี้มานานแต่โบราณ ในการที่จะยอมรับและยึดถือ สิ่งที่ได้รู้ได้เห็นในสังคม สิ่งทีตามมานั้นย่อมปรากฏมีพิธีกรรมเป็นส่วนประกอบของความเชื่อ ซึ่งกลุ่มชนให้ความสนใจและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ความเชื่อมีการผสมผสานระหว่างศาสนาและไสยศาสตร์ตามวิวัฒนาการของที่มาในเชิงวัฒนธรรม (สมพร เกษมสุขจรัสแสง, 2526) เพื่อกเขาพนมดงรักมีโบราณสถานหรือปราสาทหินต่างๆ โดยจะพบจำหลักแกะสลักพญานาคปรากฏเกือบทุกปราสาท สิ่งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับนาคราช ซึ่งไม่เพียงได้ปรากฏแต่เฉพาะในสถาปัตยกรรมทางวัตถุของฮินดูสถานหรือเทวสถานแต่ความเชื่อเหล่านี้ยังคิดตรึงอยู่ในระบบความคิด ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร โดยเชื่อว่านาคราชเป็นสัตว์มงคลหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่ง ที่แสดงถึงความอยู่เย็นเป็นสุข การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและอันตรายทั้งสิ้น ความเชื่อโบราณที่มีพญานาคเกี่ยวข้องอยู่อาจมีวิวัฒนาการจากทางวัฒนธรรมความเชื่อหลายยุคต่อกัน ได้แก่ ยุคโบราณ ยุคพระนคร และยุคสมัยปัจจุบัน ซึ่งสืบเนื่องมานานนับพันปีจนไม่ทราบว่ามีฐานเดิมแท้มาจากคติความเชื่อในลัทธิธรรมชาตินิยม ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ แต่มรดกที่สืบทอดมานี้ก็ยังปรากฏมีในศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ซึ่งปรากฏมีสัญลักษณ์ความเชื่อเหล่านี้อยู่ในวิถีชีวิตของชาวเขมร เนื่องจากศิลปหัตถกรรมเหล่านี้จะแฝงความเชื่อ ความศรัทธา และมรดกที่สืบทอดกันมานานนับพันปี ก่อนสมัยนครของขอมโบราณที่ได้สืบทอดกันหลายชั่วอายุคนนานนับพันปี

ความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ชาติพันธุ์ระหว่างเขมรสุรินทร์และกัมพูชา ชาวเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชามีฐานความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีมาแต่โบราณจากรากเหง้าวัฒนธรรมเดียวกัน โดยสามารถสะท้อนออกมาเป็นศิลปะในวิถีการดำเนินชีวิต เช่น ความเชื่อเรื่องพญานาคหรือนาคราชว่าเป็นของสูง มีความศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจ

ลึกลับ อัจฉริยะเหนือธรรมชาติและชาวเขมรทั้งสองประเทศจะให้ความเคารพยำเกรงและไม่กล้าลบหลู่สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ โบราณสถานมีลวดลายพญานาคในที่ต่างๆ และผ้าไหมเองก็มีรูปพญานาคซึ่งใช้เป็นสัญลักษณ์ในลายผ้าโบราณ แฝงด้วยความเชื่อและศรัทธา โดยมีความเป็นลักษณะ “วิญญาณนิยม” การมีอยู่ของวิญญาณ จากความคิด ความเชื่อ มีผลสนองต่อการดำเนินชีวิตหรือจารีตประเพณี มีความสัมพันธ์กับความเชื่อท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ (เครือจิต ศรีบุญนาถ, การสัมภาษณ์, 16 เม.ย. 2554) จึงถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรแถบเทือกเขาพนมดงรัก

ตารางที่ 1 มิติตามความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์วัฒนธรรมเกี่ยวกับนาคราช

สัญลักษณ์วัฒนธรรมนาคราชระหว่างไทย-กัมพูชา		
มิติตามความสัมพันธ์	ชาวเขมรสุรินทร์	ชาวกัมพูชา
คล้ายคลึงกัน	ความเชื่อ เคารพฐานะของสูงศักดิ์สิทธิ์	ความเชื่อบรรพบุรุษของตน ปฐมกษัตริย์ของอาณาจักรเขมรโบราณ
คล้ายคลึงกัน	ลวดลายผ้าไหม	ลวดลายผ้าไหม
เหมือนกัน	ปราสาทตาเมือน	ปราสาทตาเมือน
คล้ายคลึงกัน	เครื่องดนตรีพื้นบ้าน	เครื่องดนตรีเขมรโบราณ
	ปรัชญาเชิงคติธรรมคำสอนวิถีชีวิต	

1. ฐานความเชื่อโบราณ

(ที่มา : สุริยา คลังฤทธิ์ ถ่ายเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2559)

ความเชื่อในตำนานพื้นเมืองของชาวกัมพูชา กล่าวว่า พญานาค หรือนาคราชนั้น เป็นบรรพบุรุษของชาวกัมพูชาและเชื่อว่าตนเองนั้นสืบเชื้อสายมาจากพญานาค โดยสมัยนั้นมีพราหมณ์เดินทางมาจากประเทศอินเดีย ทำให้อิทธิพลหรืออารยธรรมแห่งดินแดนมหากาฬแพร่กระจายมาสู่อาณาจักรเขมรโบราณแถบนี้ พราหมณ์ตนนี้ได้รับรักใคร่และอยู่กินกับบุตรสาวของพญานาค เป็นที่มาของเชื้อสายราชวงศ์หรือกษัตริย์แห่งผู้สร้างบ้านนามเมืองของอาณาจักรขอมโบราณ รวมทั้งประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงยุคแห่งอาณาจักรฟูนันว่า ดินแดนแถบนี้เป็นเมืองแห่งภูเขา การตั้งชื่อราชวงศ์ยุคนั้นจึงชื่อว่า “ไศลราช” แปลว่า เจ้าแห่งภูเขา (King of Mountain)

ต่อมาได้สิ้นสุดยุคฟูนันช่วงพุทธศตวรรษที่ 11 ราว พ.ศ. 1100 (ศิริพร สุเมธารัตน์, 2554) ความเชื่อของชาวเขมรสุรินทร์มองความเชื่อของพญานาคหรือนาคราชในมุมมองที่ผสมผสาน โดยความเชื่อเกี่ยวกับพญานาคของเขมรสุรินทร์เชื่อว่า พญานาคเป็นสัตว์มงคลหรือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นของสูงแสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจ วาสนา สิ่งพิเศษเหนือธรรมดาสามัญ อยู่เย็นเป็นสุข การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และภัยอันตรายทั้งสิ้น ภูตผีปีศาจไม่กล้าทำร้ายและมีความเป็นอมตะ ด้วยเหตุที่พญานาคเป็นครึ่งสัตว์ครึ่งกายทิพย์ ดูแลปกป้องรักษา ผืนแผ่นดิน แม่น้ำ ลำธาร จึงแสดงได้ถึงความอุดมสมบูรณ์ การนับถือจะนำมาซึ่งสิริมงคล ความอุดมสมบูรณ์ และความมีสุขภาพแข็งแรง ปราศจากโรคภัย (เอื้อม แยบดี, การสัมภาษณ์, 10 ส.ค. 2553) พญานาคหรือสัญลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อมาแต่โบราณนั้น ว่าพญานาคเป็นสัตว์ที่ประเสริฐ ซื่อสัตย์ มีอิทธิฤทธิ์ สามารถแสดงปาฏิหาริย์เหนือมนุษย์ การช่วยเหลือเกื้อกูล และ

ปกป้องรักษาด้วยการเป็นสัตว์ที่สัตย์ซื่อ ให้การช่วยเหลือ และสร้างความดีจากคำบอกเล่าจากปราชญ์หรือบรรพบุรุษ ต้องการแสดงถึงความพิเศษเหนือธรรมดา (บันเทิง ว่องไว, การสัมภาษณ์, 10 ส.ค. 2553) เพราะเป็นสิ่งมงคลตามความเชื่อแต่โบราณของชาวเขมรสุรินทร์

(ที่มา : สุริยา คลังฤทธิ์ ถ่ายเมื่อ 19 พฤศจิกายน 2559)

นอกเหนือจากเรื่องพญานาคแล้วยังมีความเชื่อในเรื่องอำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาติของชาวกัมพูชาและชาวเขมรสุรินทร์ ซึ่งมีในพื้นที่เทือกเขาพนมดงรักเช่นเดียวกัน คือ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์บนเทือกเขาพนมดงรักจากแหล่งโบราณสถาน เช่น ปราสาทตาควายจากการสัมภาษณ์นายทหารชาวกัมพูชาอายุ 43 ปี เป็นคนพื้นเมืองอุดรมีชัย ได้ทำงานหรือรับ-

ราชการในการตระเวนและดูแลบริเวณปราสาทตาควายเป็นเวลา 6 ปี ได้กล่าวถึงความเชื่อพื้นถิ่นเกี่ยวกับโบราณสถานของปราสาทตาควายและใกล้เคียงไว้ว่า “ปราสาทตาควาย หรือ ชาวกำพูชาเรียกว่า “ตากระบัย” ในขณะที่คนท้องถิ่นของชาวกำพูชาเรียก “ปราสาทคำวาย” หมายถึง สถานที่แก่บนที่บนบานศาลกล่าวเรื่องราวที่ชาวกำพูชาส่วนมากมาบนบานหรือขอพร ได้แก่ ให้ทำมาหากินร่ำรวย การมีปัญหายุ่งยากที่คืนหรือทรัพย์สินสมบัติ (เชย เชย, การสัมภาษณ์, 19 พ.ย. 2559) การหายจากโรคภัย เพื่อการอยู่เย็นเป็นสุข หายจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ จุดหมายเพื่อการเช่นไหว้เพื่อแก้บน โดยชาวบ้านมองเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของชาวบ้านหรือคนพื้นถิ่นเมื่อประสบความสำเร็จหรือได้ตามที่ตนเองปรารถนาแล้วก็จะนำสิ่งของที่ตนเองบนเอาไว้มาทำการเช่นไหว้ บวงสรวง หรือบูชา โดยเฉพาะช่วงปีใหม่ก็จะมีประเพณีการเช่นไหว้ บวงสรวงใหญ่โดดเด่น ปราสาทตาควาย โดยอาจารย์จะเดินทางมาจากพนมเปญ เพื่อทำพิธีพราหมณ์ตามความเชื่อ และประเพณีที่เคยทำมาแต่โบราณของชาวกำพูชาในพื้นที่ของปราสาทแถบเทือกเขาพนมดงรัก ส่วนฝั่งไทยเองก็มีชาวบ้านนำสิ่งของ เช่น บายศรี ดอกไม้ ธูป เทียน ของหอม ผ้าขาว ผลไม้ต่าง ๆ มาเช่นไหว้ บวงสรวงบูชา ปราสาทแห่งนี้ เนื่องจากเชื่อว่าเป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยมุมมองของชาวบ้านมองว่าท่านเป็น “ผู้ศักดิ์สิทธิ์” (สมศักดิ์ นางรอง, การสัมภาษณ์, 19 พ.ย. 2559) จึงได้มีหมอปิธิมาประกอบพิธีบวงสรวงเช่นไหว้ ณ ปราสาทแห่งนี้

2. ลวดลายบนหัตถกรรมมัดหมี่

กลุ่มชนชาวเขมรแถบเทือกเขาพนมดงรัก ทั้งฝั่งจังหวัดสุรินทร์และอุดรธานีของประเทศกำพูชา มีวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อเหมือนกัน มีฝีมือการทอผ้า สามารถทอผ้าไหมมัด

ลวดลายและสีสันทัน อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษแต่โบราณ เป็นภูมิปัญญาด้านลวดลายผ้าทอมือของกลุ่มสายตระกูลมอญ-เขมร มรดกทางวัฒนธรรมด้านลวดลายผ้า ภายใต้พื้นฐานการดำเนินชีวิต ความเชื่อและความศรัทธาตามบรรพบุรุษเขมรโบราณ จึงได้คิดลวดลายขึ้นมาเพื่อใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวัน อันแสดงถึงความเชื่อความศรัทธาเป็นเอกลักษณ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยเฉพาะลวดลายพญานาคที่ได้ถือกำเนิดมาจากความเชื่อ อุดมสมบูรณ์ ความผาสุกในชีวิตของมนุษย์พร้อมกับการไร้โรคภัยไข้เจ็บ ชาวเขมรได้นำมาประดิษฐ์เป็นลวดลายนาคนบนผืนแผ่นผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์จนเป็นภูมิปัญญาด้านลวดลายผ้าอันล้ำค่าของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร เพื่อสวมใส่เพราะเป็นความเชื่อแต่โบราณ ลักษณะของลวดลายพญานาคบนผืนแผ่นผ้า จะมีลักษณะเป็นตัวพญานาคขดและหันหน้าออกจากกัน ช่วงทอกล่าวไว้ว่า ได้ประดิษฐ์ลวดลายตามลักษณะกิริยาของพญานาค บ้างก็แซมประดับด้วยดอกไม้เพื่อให้เกิดความสวยงามยิ่งขึ้น เช่น ลายพญานาคใหญ่มีรูปผีเสื้อ รูปร่างสี่เหลี่ยม ก้นกลม ก้นกลมในผืนเดียว ลายเกล็ดพญานาคหรือบางท้องถิ่นเรียกกันว่า ลวดลายร่างแห (เลน ดูนุช, การสัมภาษณ์, 10 ส.ค. 2553) ลวดลายผ้าไหมที่กล่าวมานี้เป็นการแสดงถึงคุณค่ามรดกที่ล้ำเลิศจนกล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาลวดลายผ้าทอมือของกลุ่มชาติพันธุ์ (ชนพร เวทย์ศิริยานันท์, 2548) ลวดลายพญานาคบนผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วนมากจะปรากฏหรือประดิษฐ์เป็นเครื่องนุ่งห่มประเภทต่าง ๆ อันได้แก่ ผ้านุ่ง นิยมใช้สอยกันโดยทั่วไป และปรากฏลวดลายบนผ้าสไบและผ้าคลุมไหล่และผ้าอีกหลายชนิดที่ปรากฏลวดลายพญานาค และเป็นผ้าที่มีความสำคัญเพราะถือว่าเป็นผ้าที่ศักดิ์สิทธิ์หรือเป็น

ของสูง เช่น ผ้าประดา ธงงานทางประเพณีหรือผ้าปกโลงศพ ผ้าอีกหลายชนิดที่ได้ประยุกต์ลวดลายพญานาคใช้ตามความหมายทางวัฒนธรรม

3. ลวดลายสถาปัตยกรรมโบราณสถาน

อาณาบริเวณเขตเทือกเขาพนมดงรักพื้นที่ในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดอุดรมีชัยของราชอาณาจักรกัมพูชา มีโบราณสถานหรือปราสาทหินแหล่งเดียวกันที่อยู่บนเทือกเขาและมีความเป็นมาด้านประวัติศาสตร์ อันสามารถแสดงยุค โดยศึกษาจากศิลปะของอาณาจักรขอมโบราณ กลุ่มปราสาทตาเมือนก็ เป็นแหล่งหนึ่งที่สามารถยืนยันยุคประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ของกลุ่มชนแถบบริเวณเทือกเขาพนมดงรัก แสดงให้เห็นว่าได้มีการอาศัยอยู่ มีการใช้ชีวิต เป็นเมือง สังคม รัฐ อาณาจักร กันมาก่อนแต่ครั้งอดีต พร้อมกับมีศาสนาและความเชื่ออย่างเดียวกัน พญานาคก็สามารถมองเห็นได้จากปราสาทหิน อันแสดงถึงคติความเชื่อในศาสนาที่แพร่เข้ามาแต่ก่อน และวิวัฒนาการร่วมกับความเชื่อท้องถิ่น เช่น ตามฐานคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์มีความเชื่อเรื่องพญานาค ว่าพญานาคเป็นบัลลังก์ของพระนารายณ์ ชื่อว่าพญาอนันตนาคราช และพญานาคยังเป็นสร้อยสังวาลของพระศิวะ (สุริยา คลังฤทธิ์, 2559) ดังเห็นตัวแทนจากลวดลายด้านสถาปัตยกรรมฝาผนังในปราสาทจะมีลวดลายพญานาคปรากฏพบเกือบทุกปราสาทหรือเทวสถาน สิ่งนี้ได้แสดงถึงความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์เรื่องพญานาค เนื่องด้วยตามลัทธิของฮินดูจะมีวรรณกรรมหรือศิลปะความเป็นมาเกี่ยวข้องกับพญานาค ซึ่งเกิดขึ้นตามหลักและความเชื่อของลัทธิศาสนาพราหมณ์จากแหล่งอารยธรรมขอมโบราณ เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเชื่อ อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรโบราณแห่งนี้ในเวลาต่อมา

4. ศิลปะบนชิ้นส่วนเครื่องดนตรีพื้นเมืองโบราณ

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรแถบเทือกเขาพนมดงรัก ทั้งชาวเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชาต่างมีมรดกภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ที่สืบทอดผ่านเชื้อสายและบริบทวัฒนธรรมแห่งอารยธรรมขอมโบราณด้วยเช่นกัน ศิลปะการแสดงพื้นบ้านเหล่านี้ เขมรสุรินทร์เรียกว่า “กันตรึม” ชาวกัมพูชา ก็เรียกว่า “กอนตรึม” ไม่ต่างกัน เนื่องจากการละเล่นของกลุ่มชนชาวเขมรแต่โบราณและองค์ประกอบของการแสดงหรือเครื่องดนตรีก็จะมีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชนชาวเขมร ได้แก่ ซอ กันตรึมหัวพญานาค เขมรสุรินทร์เรียกเครื่องดนตรีนี้ว่า “คร้ว” (พิชชาณัฐ คูจินดา, 2559) ลักษณะที่โดดเด่นนั้นจะมีการทำหัวเครื่องดนตรีด้วยวัสดุที่หาได้จากท้องถิ่นหรือพื้นบ้านอีสานได้ เช่น หนังสัตว์กะลามะพร้าว ไม้เนื้อแข็ง เป็นต้น จะมีเอกลักษณ์พิเศษ ความเป็นมาของความเชื่อในวัฒนธรรมเขมร ไม่ว่าจะเป็นชาวกัมพูชาเองและชาวสุรินทร์ จะนิยมทำหัวเครื่องดนตรีขึ้นนี้ด้วยการแกะสลักเป็นหัวพญานาคตามรูปแบบเอกลักษณ์ความเชื่อที่แผ่มาแต่โบราณของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร จึงเรียกได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ หรือสัญลักษณ์ที่มีความเหมือนกันระหว่างเขมรสุรินทร์และชาวกัมพูชา ซึ่งมีฐานความเชื่อวัฒนธรรมจากรากเหง้าเดียวกัน

5. ปรัชญาธรรมคิตำสอนแนววิถีชีวิต

กลุ่มชาติพันธุ์เขมรแต่โบราณ มีขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อแบบฉบับของตนและคำสอนหรือคติธรรม ข้อคิดที่มีคุณค่าเหล่านี้จะมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินวิถีชีวิตของชาวเขมร สารคำสอน จึงเป็นแก่นของความคิดที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ เพื่อเป็นการสอนสั่งให้เยาวชนประพฤติอยู่ใน

คุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมอันดี อันจะกล่าวถึงแนวคิดนี้ผ่านสัญลักษณ์วัฒนธรรม ลวดลายพญานาคถือว่าเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ลวดลายพญานาคบนผืนผ้าได้สะท้อนมุมมองคำสอน คติธรรมจากความเชื่อจนเกิดให้มีผลิตผลคำสอนตามรูปแบบความเชื่อของชาวเขมรที่เชื่อว่านาคราชเป็นสัตว์ “ประเสริฐ” ได้สะท้อนมุมมองความเป็นผู้ใหญ่ที่ประเสริฐสูงกว่าคนธรรมดา ดังนั้น จึงเป็นสิ่งที่ควรตระหนักไว้ว่าต้องดำรงตัวให้เป็นผู้ใหญ่อยู่ในความดีงาม ประเสริฐถึงจะได้รับการยอมรับ ความเชื่อว่าพญานาคเป็นสัตว์ที่มีความ “ซื่อสัตย์” ได้สะท้อนมุมมองที่ว่า การดำรงตนไว้ในความซื่อสัตย์ สุจริต การเป็นสุจริตชน ซื่อสัตย์บริสุทธิ์ ยุติธรรม ประพฤติตนอยู่ในความสุจริตไม่เป็นผู้กลับกลอกหรือหลอกลวง ถือว่าเป็นธรรมะของผู้ที่ประเสริฐงดงามอย่างแท้จริงสมควรให้ความเคารพกราบไหว้ ความเชื่อว่าพญานาคเป็นสัตว์ที่มีความ “ภักดี” ได้สะท้อนมุมมองว่าคนต้องดำรงตนไว้ในความจงรักภักดีต่อบ้านเมืองและชาติพันธุ์ ไม่ทรยศ หักหลัง ทำลายล้าง เมื่อผู้ใดมีความจงรักภักดีต่อบ้านเมืองและเชื้อชาติของตน ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้รู้คุณกตัญญูต่อบ้านเกิดเมืองนอนสมควรเอาเป็นแบบอย่าง ได้รับการเชิดชู สรรเสริญ ความเชื่อว่าพญานาคมิ “อิทธิฤทธิ์” ได้สะท้อนมุมมองที่ว่าผู้เป็นใหญ่ต้องมีอำนาจหรืออิทธิพลเมื่อมีอำนาจแล้วก็ยอมนำมาซึ่งความชอบธรรม หากมีอำนาจแต่ไร้ความชอบธรรม ไม่เป็นธรรม สังคมก็ไร้ความสุขสงบหรือเป็นสัญลักษณ์ของการไม่รังแกคนด้อยกว่าแต่ช่วยเหลือและคุ้มครองคนที่อ่อนแอกว่า

สรุป

สัญลักษณ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เรื่องพญานาคหรือนาคราชมีความเป็นมาที่ยาวนานจากประวัติศาสตร์ ตั้งแต่สมัยอาณาจักรโบราณของกลุ่มชาติพันธุ์ จนกระทั่งความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ ความเชื่อเรื่องนาคราชแถบเทือกเขาพนมดงรักไทย-กัมพูชา จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกันสาเหตุมาจากรากเหง้าวัฒนธรรมหรือบรรพบุรุษเดียวกัน ระบบความคิด ความเชื่อจะเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยของแต่ละสังคม หรือประเทศ ว่าอยู่ภายใต้วัฒนธรรมใดก็จะโยงเข้าสู่วัฒนธรรมหลักตามบริบทยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ความเชื่อจึงจางหายไปตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ ชาว กัมพูชาเชื่อว่าพญานาคเป็นบรรพบุรุษของตน ส่วนชาวเขมรสุรินทร์เชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และให้ความเคารพยำเกรงอย่างมาก พญานาคจึงเป็นเหมือนสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรแถบเทือกเขาพนมดงรักหรือพรมแดนระหว่างไทยและกัมพูชาเพราะความเชื่อในสัญลักษณ์วัฒนธรรมเดียวกันหรือมิติแห่งความสัมพันธ์นี้สามารถนำมาสร้างประโยชน์และสามารถเชื่อมโยงประสานความสัมพันธ์ระดับกลุ่มคน สังคม และประเทศชาติ อันเป็นผลดีต่อความร่วมมือพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สามารถนำมาสังเคราะห์เป็นยุทธศาสตร์แห่งความสัมพันธ์เชิงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เพื่อความเข้าใจ ความสัมพันธ์ ความผูกพัน ความสมัคสมานสามัคคี ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งสองชาติผ่านมิติสัญลักษณ์ชาติพันธุ์

เอกสารอ้างอิง

- ชนพร เวทย์ศิริยานันท์. (2548). ภูมิปัญญาผ้าไหมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมرب้านท่าสว่างอำเภอเมืองจังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ฉบับออนไลน์. (2554). พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน. จาก <http://www.royin.go.th/dictionary>
- พิชชาณัฐ ตูจินดา. (2559). กันตรึมอีสานใต้บุรีรัมย์คณะjemศักดิ์ ส.บัวสวรรค์. จาก <http://kotavaree.com/?p=495>
- ยโสธรา ศิริภาพระภากร. (2559). วิเคราะห์คำสอนจากพิธีกรรมเข้าทรงมะนิวคที่สัมพันธ์กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรในเขตจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์(วิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เรณู เหมือนจันทร์ฉาย. (2542). อิทธิพลความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยโซ่งที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาลัษณ์มหิดล, กรุงเทพฯ.
- ศิริพร สุเมธรัตน์. (2554). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมพร เกษมสุขจรัสแสง. (2526). การผสมทางวัฒนธรรมของลาวโซ่งหรือไทยโซ่ง. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- สุริยา คลังฤทธิ์. (2559). ลวดลายและคำสอนในประเพณีเงินของจังหวัดสุรินทร์ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, สุรินทร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541). วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.